

Адоєвська А.І., Мовсесян В.А.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЛУЧЕННЯ СЛІДІВ, ЩО БУЛИ ЗАЛИШЕНІ ЗУБАМИ

Сліди зубів людини мають таке саме значення для розслідування злочину, як і сліди пальців рук. За слідами зубів встановлюється особа людини. Досліджуючи сліди зубів, експерт може відповісти на такі питання:

- чи залишені сліди, вилучені на місці події, зубами підозрюваного;
- якими зубами (іклами, різцями або корінними) залишено сліди;
- зубами верхньої або нижньої щелепи, правої або лівої сторони залишені сліди;
- чи є в слідах ознаки зубних протезів (коронок, мостів тощо);
- чи не залишено сліди запломбованими зубами;
- чи не залишено сліди деформованими або аномально розташованими зубами; в якому становищі по відношенню один до одного перебували потерпілий і злочинець у момент укусу.

Експертиза слідів зубів людини має ряд специфічних особливостей, властивих тільки даному виду дослідження. Одна з таких особливостей полягає в тому, що експертиза проводиться з об'єктами, які дуже швидко псується. В основному це продукти харчування, іноді ділянки шкіри людини. Тому цей вид експертизи вважається невідкладною дією. Її запізніле призначення, може викликати псування речових доказів. Сліди зубів в більшості випадків залишаються на продуктах харчування (масло, маргарин, сир тощо), які легко можуть змінити свою початкову форму, тому об'єкти зі слідами зубів необхідно оберегти від можливих змін.

Сліди зубів можуть бути легко порушені під час їх вилучення і упаковки, тому потрібна особлива обережність при поводженні з ними. Крім того, сліди можуть змінити свій початковий вигляд під дією тепла та інших факторів. Зберігати продукти зі слідами зубів рекомендується в холодильнику. Якщо холодильник відсутній, можна використовувати ящик з льодом або яку-небудь ємність з холодною водою. Швидкопсувні продукти рекомендується, крім того, поміщати в 0,5% розчин формаліну. Ці заходи дозволяють на значний час зберегти в первинному вигляді продукти і сліди зубів на них. При пересиланні фруктів зі слідами зубів їх рекомендується поміщати у посудину з чистою водою. Щоб при транспортуванні, наприклад, яблуко не стукало об стінки упаковки і не піднімалося на поверхню води, його попередньо загортають у папір або вату.

З місця події сліди зубів вилучають разом з продуктами або предметами, на якому вони були залишені, або з них виготовляють зліпки. В обох випадках сліди фотографуються способом масштабної зйомки. Виготовлення зліпків в більшості випадків є допоміжним способом і застосовується самостійно лише у випадках, коли сліди зубів не можна вилучити з місця події разом з об'єктом, на якому вони залишені.

Зліпки зі слідів зубів виготовляють найчастіше з гіпсу, стоматологічних мас та інших пластичних матеріалів.

Виготовлення гіпсових зліпків проводиться у такий спосіб. У тих

випадках, коли сліди зубів залишені на продукті, що легко змінює свою форму (масло тощо), його попередньо заморожують. Потім навколо слідів робиться бар'єрчик зі шматка згорнутого кільцем картону або пластиліну, щоб гіпс не розтікався. Іноді місце надкусу змащується тонким шаром вазеліну. Приготований гіпсовий розчин заливають всередину сліду. Коли гіпс твердне, кільце знімають і зліпок обережно відокремлюють від об'єкта.

При виготовленні зліпків зі слідів зубів кращі результати можуть бути отримані при застосуванні таких зліпочних матеріалів – пасти «К» або маси СКТН.

Зліпок з цих мас дуже стійкий до значних коливань температури, нейтральний до багатьох хімічних реактивів. Основні якості цих паст полягають у їх еластичності і здатності чітко передавати мікрорельєф слідів при дуже низьких адгезійних властивостях.

Перед виготовленням зліпка навколо слідів зубів робиться пластиліновий бар'єрчик. Необхідна кількість пасти «К» наливається в посудину і змішується з каталізатором. Кількість каталізатора може коливатися від 0,6 до 1,0 г на кожні 10 г пасти. Більша кількість каталізатора прискорює процес вулканізації, меншу – уповільнює. Для додання масі білого кольору в неї додають (до введення каталізатора) окис цинку; чорного – сажу; коричневого – окис заліза та ін. Коли паста, наповнювач і каталізатор ретельно розмішати, масу виливають у слід. Через кілька хвилин, в залежності від кількості каталізатора і температури повітря, зліпок легко знімається зі сліду.

Так само отримують зліпки за допомогою маси СКТН. Якщо вона розфасована в двох тубах, то з кожної порівну видавлюється необхідна кількість маси, яка ретельно розміщується і виливається у слід. Після затвердіння складу виходить еластична гумоподібна, маса, добре відображає дрібні особливості слідів зубів.

Експериментальні відбитки зубів підозрюваних, обвинувачених і потерпілих повинні виготовлятися зубними лікарями або техніками – протезистами. При виборі маси для отримання експериментальних відбитків необхідно виходити з правила – експериментальні відбитки за своєю якістю повинні бути краще наданих на дослідження. Тому придатною для виготовлення відбитків зубів буде така нейтральна на смак і нешкідлива маса, яка найбільш повно сприймає сліди. Для отримання слідів надкусу можуть бути застосовані: пластилін, термопластична маса, гіпс, віск, еластичний каучук (сира гума) та ін.

Сліди відкусу, зазвичай, отримують за допомогою воску або пластиліну. Ці матеріали не повною мірою задовольняють запити експертів, оскільки вони грузнуть на зубах. Це призводить до того, що сліди зубів на воску або пластиліні відображаються неточно. Інші маси ще меншою мірою дають позитивні результати. Тому експериментальні сліди відкусу доцільно отримувати на злегка замороженому вершковому маслі, на свіжому плавленому сири.

Отримання експериментальних відбитків зубів підозрюваних і

обвинувачених, а також виготовлення копій зубів трупа оформляється протоколом, який складається слідчим разом із зубним техніком чи іншою особою, яка проводила дану роботу.

Замість насичення зліпка водою його поверхню можна змастити яким-небудь рідким маслом. Це робиться для того, щоб полегшити відокремлення зліпків.

Дослідження слідів зубів, зазвичай, починається з перевірки наявності надісланих об'єктів експертизи. Для цього за супровідними документами перевіряється: які об'єкти повинні дослідитися і скільки їх, які зразки для порівняння надіслані, кому вони належать і т.д. Далі експерт знайомиться з обставинами справи і питаннями, які повинні бути ним вирішені. Для цього послідовно оглядаються і вивчаються об'єкти, надані на дослідження. Зокрема, вивчається: яка кількість слідів зубів надана на експертизу, на скількох об'єктах і на чому вони залишені; які форма, колір, розмір об'єктів; чи немає в слідах ознак, що вказують на відсутність окремих зубів. Вирішення цих питань входить до змісту першої стадії експертизи (попереднє дослідження). За цією ж схемою вивчаються експериментальні сліди.

У процесі роздільного дослідження експерт виявляє і оцінює ідентифікаційні ознаки слідів зубів на об'єктах. Це дослідження має на меті:

- знайти в слідах ідентифікаційні ознаки людини, яка залишила ці сліди;
- встановити, чи придатна виявлена сукупність ознак для ідентифікації особи;
- визначити за копіями і відтискам зубів обвинуваченого або підозрюваного особи, які особливості є на її зубах;
- з'ясувати, чи порівнянні експериментальні відбитки і досліджувані сліди.

У тих випадках, коли на експертизу надійшло кілька слідів зубів, вилучених з місця події, а підозрюваний один, роздільне дослідження краще починати з експериментальних відбитків. Якщо на експертизу надходить один-два сліди, а підозрюваних осіб декілька, дослідження доцільно починати зі слідів, вилучених з місця події. Незалежно від черговості дослідження експерт повинен знайти в надісланих слідах і відбитках ознаки, які індивідуалізували б ці об'єкти. Такими ознаками є особливості на окремих зубах (пломби, коронки, каріозні порожнини, злами та ін.), а також особливості зубного ряду в цілому (його викривлення, виступання окремих зубів вперед або вгору, відсутність зубів, неприродно великі проміжки між ними і пр.).

При виявленні в слідах і відбитках особливостей перевіряють ступінь їх стійкості. Для цього встановлюють, чи є знайдені, наприклад, в одному відбитку особливості в інших відбитках та гіпсових копіях.

Всі сліди зубів, надані на експертизу, повинні бути піддані роздільного дослідженню. Ця вимога дозволяє експерту правильно визначити ступінь стійкості ознак і доповнити ознаки, виявлені в одному з слідів,

особливостями, виявленими в іншому, залишеному тим самим зубом. При порівняльному дослідженні слідів зубів застосовуються оптичні прилади, переважно бінокулярні стереоскопічні мікроскопи типу МБС. Для вимірювання розмірів слідів зубів і розмірів (у тому числі і глибини) особливостей в слідах може бути використаний подвійний мікроскоп Линника (МІС -11). З його допомогою можна отримати також криву рельєфу дна вдавненого сліду або дна лінійних особливостей в слідах відкусу. Після того, як в слідах будуть виявлені ознаки, які в подальшому піддаються порівняльному дослідженню, їх необхідно сфотографувати. Доцільно, щоб цю роботу виконував експерт, який проводить дослідження, оскільки тільки він знає особливості, які необхідно показати на знімку. Фотографувати сліди зубів, зазвичай, складно, оскільки тепло ламп може розтопити об'єкт зі слідами (масло, маргарин, віск та ін.), а відблиски ускладнюють освітлювання необхідних ознак.

Ідентифікаційні ознаки в слідах надкусу найкраще фотографувати при розсіяному або відбитому світлі. Всі сліди фіксуються обов'язково в одному масштабі. При зйомці необхідний контроль за освітленням особливостей по екрану фотоапарата. Якщо це не робити, то замість ідентифікаційних ознак вийде загальний контур сліду. Особливості в слідах відкусу фотографуються при навіскісному освітленні. Найдрібніші борозенки і валики, наявні в слідах, повинні бути висвітлені.

Якщо на дослідження надійшли ділянки шкіри трупа зі слідами зубів, експерт готує об'єкти (якщо це не зробив судовий медик) до роздільного дослідження. Для цього з присланих ділянок шкіри видаляють підшкірну клітковину. Потім, щоб сліди зубів не деформувалися і мали зручний для огляду вигляд, очищену шкіру натягують на відповідних розмірів дерев'яну рамку або циліндр.

Александренко О.В., Кузьмічова-Кисленко Є.В.

НЕТРАДИЦИОННЫЕ СЛУЧАИ РЕШЕНИЯ СЛЕДСТВЕННЫХ СИТУАЦИЙ (КАЗУИСТИКА В СЛЕДСТВЕННОЙ ПРАКТИКЕ)

Возникающие при расследовании следственные ситуации иногда требуют проницательности и нестандартного мышления. Такие ситуации в криминалистической литературе называют «казуистикой». Под ней имеют в виду что-то редкое, необычное, атипичное, что требует нестандартных подходов к поиску решений. В судебно-медицинской практике казуистика не является исключением. Подобные случаи встречаются в работе судебных медиков, становятся предметом обсуждения на конференциях, анализируются, описываются в специальной литературе [1-2].

Подобные случаи нетипичных решений следователями определенных ситуаций во время расследования в следственной практике также имеются. Однако, в отличие от судебной медицины, они не становятся предметом особого внимания, изучения и анализа. За исключением отдельных работ, данная тема практически не разработана, отсутствуют сообщения, обобщения и публикации о таких случаях, они не становятся предметом изучения и